

А. Авершина

**АКТУАЛІЗАЦІЯ ОБРАЗУ ЖІНКИ-МАТЕРІ
В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ВІЗУАЛЬНІЙ КУЛЬТУРІ**

A. Avershyna

**ACTUALIZATION OF THE IMAGE OF A WOMAN-MOTHER
IN MODERN UKRAINIAN VISUAL CULTURE**

Упродовж другої половини ХХ ст. відбувся розвиток гендерної теорії, що пов'язано з появою нових підходів у гуманітарних науках та активізацією феміністичного руху. З виникненням масової культури й візуальним поворотом у науковому дискурсі виникла потреба в аналізі репрезентації гендеру в медіа, що вможливило вивчення процесів і явищ простору культури, які безпосередньо впливають на формування фемінного чи маскулінного образу у візуальних практиках. Важливим аспектом дослідження є репрезентація жінки-матері як гендерно стереотипного образу в українській культурі. Зокрема, архаїчна семантика візуальних рядів відносно жінки актуалізувалася під впливом АТО та ООС у 2014 р., з повторним оновленням після 24 лютого 2022 р.

Дослідження гендерної теорії представлено М. Кімелом, К. Мендеш, С. Картер, Дж. Скотт. Українські розвідки репрезентовано збіркою «Гендерний підхід: історія, культура, суспільство» під науковою редакцією Л. Гентош та О. Кись, крім того інтернет-ресурсом «Гендер в деталях», монографією О. Кись «Жінка в традиційній українській культурі», а також статтею «Кого оберігає Берегиня, або матріархат як чоловічий винахід». Розвідки з візуальної культури представлено роботами Г. Чміль «Людина — екран візуальна антропологія (пост)сучасності» та «Візуалізація реального». Джерельна база продемонстрована ілюстраціями українських мисткинь Анни Атоян, Kinder Album, Ольги Гайдамаки та Надії Ричок.

За визначенням Дж. Т. Мітчела, візуальна культура — це не лише соціальний аспект візуального, але й візуальна конструкція соціального. Відтак, конструювання образу матері у візуальній культурі є соціальною схемою, що формується внаслідок існування архетипів і стереотипів, які впливають на репрезентацію гендеру в культурі. Зазначимо, що Дж. Скотт наголошувала на відмінності жіночого та чоловічого, назвавши соціальну стать «гендер»; це надало змогу розглядати співвідношення між соціальною та гендерною історією в соціокультурному та історико-культурному контексті. У свою чергу стереотип варто визначати як стійкий, ціннісно зумовлений образ соціального об'єкта.

Посилаючись на дослідження М. Кімела відзначимо, що внутрішньо притаманні біологічні відмінності зумовлюють різниці в поведінці, а це впливає на соціальне становище суб'єкта. Окрім того, соціальні норми суспільства формують візуальний образ жінки. Натомість важливим фактором візуальної репрезентації жінки-матері в українському контексті є міфологема матріархату, що проявляється у возвеличенні материнства, яке закріпилося в українській культурі. Дослідниця О. Кись зазначила, що національним втіленням матріархату є образ Берегині як зобов'язаної до виконання репродуктивних функцій жінки, культурні практики якої зведено до виховання дітей і забезпечення домашнього затишку.

На ранніх етапах розвитку людства жінці належала провідна роль у життєзабезпеченні, існував культ Великої Матері. У роботі «Жінка в традиційній

українській культурі» зазначено, що жіночі зображення були втіленням матері-землі, отождошенням жіночих репродуктивних функцій та земної родючості, прикладом візуалізації чого були «палеолітичні венери». Унаслідок наявності архетипу Великої Матері та ідеї родючості, материнство у візуальних практиках первинно репрезентувалося як символ нового життя, що зумовило формування стереотипного зображення жінки як жінки-матері. Поступова демократизація українського суспільства і розбудова незалежної держави зумовили розширення візуалізації культурних практик жіноцтва, відмінних від репродуктивних та обслуговуючих функцій.

Тоді як під впливом радикалізації політичної ситуації в Україні від 2014 р. з оновленням у 2022 р., архаїчні образи материнства актуалізувалися в масовій ілюстрації, де материнство знову постало стереотипним зображенням жінок. У зображеннях Kinder Album (2017) та Анни Атоян (2017) репрезентовано жінок, у яких підкреслено оголену тілесність і дітородні функції. Наведені приклади сучасних візуальних образів сповнені мотивами материнства, що транслюються за допомогою фемінної тілесності. Символічним є відтворення процесу годування грудьми як трансляція близькості дитини та матері, про що свідчать зображення Надії Ричок (2014) та Ольги Гайдамаки (2022). Звернімо увагу на той факт, що ці сюжети нагадують іконічний образ Галактотрофуси (Божої Матері як матері-годувальниці). Тому оголена тілесність має символічне значення плодючості й репродуктивного призначення жінки, властивих архаїчній парадигмі культури. Відтворення жінки з немовлям наново актуалізувалося в часи повномасштабного вторгнення, прикладом чого слугує зображення Марини Соломенникової «Київська Мадонна» як втілення материнства із загрозою для життя та новою потребою в репродуктивних здатностях жінки як джерела фізичного та культурного відтворення нації.

Отже, редукція візуалізації жіноцтва до гендерно стереотипного зображення жінки як матері характерна для художніх практик України років Незалежності за умов загрози фізичного винищення нації. Крім того, відтворення оголеної тілесності містить у собі архаїчні наративи дітородних функцій, коли зображення жіночого тіла з яскраво вираженими частинами відрізняє біологічно жінку від чоловіка, проте позбавлене сексуалізації.

П. Берест

ВАЖЛИВІСТЬ УСВІДОМЛЕНОГО ВПРОВАДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНИХ АРХЕТИПІВ ПІД ЧАС РОЗРОБКИ КОНЦЕПЦІЙ РОЗВИТКУ СУЧАСНИХ ТУРИСТИЧНИХ ДЕСТИНАЦІЙ

P. Berest

THE IMPORTANCE OF CONSCIOUS IMPLEMENTATION OF UKRAINIAN ARCHETYPES IN THE CONCEPTS FOR THE DEVELOPMENT OF TOURIST DESTINATIONS IN UKRAINE

Культурологічна наука займається вивченням доволі широкого спектру питань, починаючи від побуду, кулінарії, інших проявів культурного життя особистості й спільнот, та завершуючи дослідженнями парадигм, концепцій, світогляду. Сучасні медіа, соціальні мережі, інші канали суспільної комунікації не лише відображають, транслюють переконання, наративи, що поширені в соціумі, але й (при якісному професійному виконанні) — беруть участь у формуванні, структуруванні,